

Fictional space is divided into separate unequally important parts. Transition between locuses is complicated.

In the novel by Gabriel García Márquez the topos of Macondo is always the center of focalization, and the characters are depicted only until they leave the town. In the novel by Valeriy Shevchuk the character's transition from one topos to the other corresponds to transition between compositional parts of the text. Fictional time and space are no longer just a background for the unfolding of a story but objects of attention in themselves, this feature results from the metagenre specifics: a metaphorical novel aims not at telling a story but at creating a fictional model of reality.

Key words: *fictional time, fictional space, time and space parameters, metaphorical novel.*

УДК 82.091

Наталія Перевертень

ТВОРЧИЙ ДІАЛОГ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ Є. ГРЕБІНКИ, О. ДЕ БАЛЬЗАКА, В. ГЮГО)

У статті на матеріалі творів Є. Гребінки, О. де Бальзака, В. Гюго розглянуто творчий діалог української та французької літератури. Шляхом компаративного аналізу окремих творів цих письменників показано спільність тем, проблем, художніх образів у їх доробку, при цьому акцентується на тому, що українська література завжди була невід'ємною складовою європейської літератури.

Водночас авторка статті наголошує, що Є. Гребінка подає власну інтерпретацію схожих з французькими класиками тем, проблем, образів, яка свідчить про своєрідність української літератури.

Ключові слова: *моральні цінності, компаративний аналіз, творчий діалог, моральний вибір, європейський контекст.*

Українська література, маючи на кожному відрізку свого історичного розвитку вартісні художні зразки, часто незаслужено залишалася на задвірках російської літератури, а в європейський і світовий контекст загалом вписувалася дуже рідко, та й то тільки своїми неперевершеними постатями, які важко було не помітити. В окремих оглядових працях, антологіях чи хрестоматіях з європейських літератур знаходимо згадки про творчість Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки та кількох інших найвидатніших авторів. У той же час українська література завжди була невід'ємною складовою європейської літератури. Нині, коли наша держава обрала шлях євроінтеграції, ця проблема набула особливої актуальності, адже вычизняна література повинна зайняти належне їй місце у цьому контексті.

У статті шляхом компаративного аналізу окремих творів Є. Гребінки, О. де Бальзака, В. Гюго маємо на меті висвітлити спільні та своєрідні риси тематики, проблематики, характеристики художніх образів в українській та французькій літературах.

Віктор Гюго був теоретиком романтизму, Оноре де Бальзак — одним із засновників реалізму. Поряд з французькими класиками слід поставити

й українського письменника Євгена Гребінку. Обрані нами автори не лише творили в одну епоху. Прозова спадщина Є. Гребінки, який, безумовно, був обізнаний з доробком і В. Гюго, і О. де Бальзака, синтезує як романтичні, так і реалістичні тенденції. В окремих творах українського письменника можемо спостерігати тісний діалог із західноєвропейськими авторами, який полягає у зверненні до спільних тем, проблем, художніх образів.

У французькій літературі XIX ст. досить поширеним був мотив втрачених ілюзій, коли мрії, надії та сподівання головних героїв розбиваються об жорстоку реальність. Найчастіше до цієї теми звертався у своїй творчості Оноре де Бальзак. В українській літературі знаходимо схожі мотиви в повісті Є. Гребінки «Записки студента». Обравши форму розповіді у вигляді щоденника, митець показує процес формування особистості й представляє всі етапи розвитку головного героя Якова Петровича. Спочатку це було щасливе дитинство, потім — навчання у ліцеї, з якого він виніс честолюбні плани та мрії на майбутнє: «Долг чести зовет меня — я должен служить отечеству» [1, 443]. Ми бачимо перед собою людину, яка починає свій життєвий шлях і сповнена надій на майбутнє, розраховує на власні сили, прагне довести і собі, й усьому

світові, що вона здатна щось змінити: *«Мой девиз — презирать все низкое, любить одно возвышенное, увидим, что я сделаю!»* [1, 443]. Але Є. Гребінка зауважує, що життя складається не лише з мрій, надій та сподівань. У ньому присутні також біль, розчарування, труднощі, через які варто пройти, щоб стати духовно сильною особистістю.

Можемо провести паралель з романом Оноре де Бальзака «Втрачені ілюзії» з циклу «Людська комедія», де також змальовано головного героя Люсьєна Шардона — юнака, який приїхав у столицю і сповнений честолюбних планів та мрій. Зіткнувшись із суворою дійсністю столичного життя, Люсьєн Шардон, як і Яків Петрович, усвідомлює всю примарність своїх надій. Є. Гребінка й О. де Бальзак ставлять своїх героїв перед вибором: залишитися вірним своїм принципам і йти до слави та визнання довгим, нелегким шляхом чи жити за законами суспільства і досягнути успіху будь-якими засобами. Коли Яків Петрович знаходить сили не зрадити своїй життєвій позиції, то Люсьєн Шардон піддається спокусам, бажанням матеріальних благ і перетворюється на одного з тих, кого ще не так давно зневажав. Дослідник Д. Наливайко наголошує на тому, що героєві Бальзака не вистачає духовної сили і моральної стійкості: *«Спонукуваний честолюбством і егоїзмом, він робить безчесні вчинки й швидко деградує. А все це неухильно приводить до того, що спершу Люсьєн гине як поет, а потім і як людина. Це Бальзак вважає закономірним і зрештою справедливим, бо успіх Шардона означав би поразку мистецтва і його деградацію»* [6, 137]. Є. Гребінка змальовує особистість, яка залишилася вірною своїм принципам і не може сприйняти аморальних законів оточення. Л. Задорожна, розглядаючи повість «Записки студента», вказує на те, що, незважаючи на трагічний фінал, заряд твору все-таки оптимістичний: *«У творі лунає теза глибокої віри в людину: таку людину, яка творить не подвиги в житті, а самим життям являє незриме — і тим цінніше — подвижництво»* [3, 106]. Водночас О. де Бальзак зображує людину, що повністю пристосовується до умов заради багатства, слави. Показово, що такий герой приречений на моральну загибель.

У Є. Гребінки Яків Петрович проходить шлях від безтурботного юнака, сповненого честолюбних планів, до сильної особистості, яка має почуття обов'язку перед своїми рідними й здатна на велике почуття — прощення і любові до оточуючих, незважаючи ні на що, і може принести себе в жертву заради загального людського блага. Оноре де Бальзак, навпаки, показує моральну деградацію Люсьєна Шардона, для якого прагнення розбагатіти, прославитися, піднятися на верхній щабель соціальних сходинок виявилося сильнішим за моральні цінності.

Французькі письменники XIX ст. у своїх творах неодноразово зверталися до питання подружньої

зради. Зокрема, в О. де Бальзака є цілий цикл оповідань під назвою «Озорные рассказы», написаних у дусі епохи Ренесансу, де він у жартівливому стилі розповідає пікантні історії з життя заміжніх жінок та їхніх коханців. Автор сприймає дії своїх персонажів легко, невимушено, щоб розсмішити та розвеселити читача. Є. Гребінка також порушує схожу проблему у творах «Маскарадний случай», «Странная перепелка», «Газетное объявление». На відміну від О. де Бальзака, письменник не лише іронізує над цим явищем, а показує, наскільки відносними стали в суспільстві поняття шлюбу та подружньої вірності. Найтрагічнішим для нього є те, що люди не усвідомлюють цього, знаючи правду один про одного, вони продовжують вести звичний спосіб життя, який для них є більш цінним, ніж поняття власної честі та гідності. Варто зауважити, що в основному ініціаторами зради у творах є саме жінки. В оповіданні Є. Гребінки «Газетное объявление» головний герой готовий закрити очі на зраду дружини, аби уникнути людського розголосу. Він навіть дає її коханцеві службове місце, але в сусідній губернії, подалі від їхнього дому. Зауважимо, що герой не бажає щось змінювати у своєму житті. Сам не маючи уявлення про моральні цінності, він не може усвідомити всю аморальність вчинку дружини. Адже його цікавить насамперед матеріальне благополуччя, а на інші речі можна закрити очі.

Таким чином, порушуючи у своїх творах проблему подружньої зради Є. Гребінка та О. де Бальзак вирішують її по-різному. О. де Бальзак не ставить за мету показати це явище аморальним, змальовуючи все в гумористичному та жартівливому ключі. Є. Гребінка наголошує на відносності в тогочасному середовищі морально-етичних принципів. Шлюбні стосунки базувалися на обмані, підступності та улесливості. Доброчесна дружина зраджувала чоловіка з його ліпшим товаришем, а чоловік, дізнавшись про це, робив вигляд, ніби нічого не сталося, аби не скомпрометувати себе.

Є. Гребінку цілком правомірно називають зачинателем української романтичної прози. Його романтичний світогляд та ідеї тісно співвідносяться з західноєвропейськими романтиками, зокрема В. Гюго. Гуманістичні тенденції французького письменника, зокрема у його романі «Бюг-Жаргаль», позначилися на Гребінчиній творчості. Героя, відданого загальнонаціональній ідеї, який присвятив життя боротьбі за свободу свого народу, знаходимо у Є. Гребінки, зокрема в його історичних творах, але він у нього етномаркований. Так, у повісті «Нежинский полковник Золотаренко», романі «Чайковский» на прикладі головних героїв автору вдалося показати характер українського народу, героїчний і водночас здатний на глибокі інтимні почуття.

На нашу думку, варто говорити і про типологічну спільність роману «Чайковский» з романом

В. Гюго «Бюг-Жаргаль», де, окрім національних, порушується низка морально-етичних проблем, а саме — людської вдячності та необхідності кожного відповідати за свої вчинки. Образ Герцика з роману Є. Гребінки «Чайковский» тісно співвідноситься з образом карлика Хабібри у «Бюг-Жаргалі» В. Гюго, життєвою метою якого також була помста господареві за всі пережиті приниження. Як і Герцик, він був зневажений своїм хазяїном і помстився йому, відібравши життя. Але В. Гюго не розкриває всієї глибини почуттів свого героя, як Є. Гребінка. Якщо французький письменник просто показує, що людині, яка свідомо чинить зло, не уникнути справедливого покарання, то український автор зображує психологію злочинця, відкриває його душу перед читачами. Є. Гребінка змальовує душевний стан Герцика після смерті полковника, і ми не можемо сказати, що перед нами людина, яка, помстившись за всі приниження, цілком задоволена своїм життям. Наприкінці Герцик помирає, усвідомлюючи ганебність своїх вчинків, розкриваючи перед присутніми своє справжнє обличчя: «*Нет, — закричал Герцик, — я не могу видеть пона. Бог накажет*

грешника...накажет!.. Я грешник, страшный грешник» [2, 395]. Є. Гребінка не просто вказує, що хто свідомо чинить зло, не зможе досягнути власного щастя, бо рано чи пізно його ж дії обернуться проти нього, і він буде покараний. Автор, слідуючи гуманістичним ідеям, кожному, навіть злочинцеві, дає шанс розкаятися у своїх вчинках. Це свідчить про невимовну віру письменника в людину.

Таким чином, аналізуючи прозову спадщину Є. Гребінки, можемо спостерігати його творчий діалог з французькими письменниками, зокрема О. де Бальзаком і В. Гюго, в тематиці, проблематиці, художніх образах, що свідчить про невід'ємність української літератури від європейської. Водночас, звертаючись до спільних з французькою літературою тем, проблем і героїв, Є. Гребінка виявляє своєрідність, наголошуючи, що не матеріальні цінності повинні бути пріоритетом у житті кожного. Для нього головними якостями в характеристиці героїв є критерії високої моралі, здатність на самопожертву і служіння соціуму, а не власним інтересам.

ДЖЕРЕЛА

1. Гребінка Є.П. Твори : в 3 т. / Є.П. Гребінка.— К. : Наукова думка, 1980. — Т. 1. — 560 с.
2. Гребінка Є.П. Твори : в 3 т. / Є.П. Гребінка.— К. : Наукова думка, 1981. — Т. 2. — 744 с.
3. Задорожна Л.М. Євген Гребінка : Літературна постать / Л.М. Задорожна. — К. : Твім інтер, 2000 — 160 с.
4. Наливайко Д.С. Віктор Гюго: життя і творчість / Д.С. Наливайко. — К. : Дніпро, 1976. — 148 с.
5. Наливайко Д.С. Спільність і своєрідність: Українська література в контексті європейського літературного процесу / Д.С. Наливайко. — К. : Дніпро, 1988. — 395 с. — (Наукове видання).
6. Наливайко Д.С. Оноре Бальзак. Нарис життя і творчості / Д.С. Наливайко. — К. : Дніпро, 1985. — 198 с.
7. Нахлік Є.К. Українська романтична проза 20–60-х років XIX ст. / Є.К. Нахлік. — К. : Наукова думка, 1988. — 317 с. — (Наукове видання).

Наталья Перевертень

ТВОРЧЕСКИЙ ДИАЛОГ УКРАИНСКОЙ И ФРАНЦУЗСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ Е. ГРЕБЕНКИ, О. ДЕ БАЛЬЗАКА, В. ГЮГО)

В статье на материале произведений Е. Гребенки, О. де Бальзака, В. Гюго рассмотрен творческий диалог украинской и французской литератур. Путем сравнительного анализа отдельных произведений этих писателей показана общность тем, проблем, художественных образов в их творчестве, при этом акцентируется на том, что украинская литература всегда была неотъемлемой составляющей европейской литературы.

В то же время автор статьи отмечает, что Е. Гребенка представляет собственную интерпретацию схожих с французскими классиками тем, проблем, образов, что свидетельствует о своеобразии украинской литературы.

Ключевые слова: моральные ценности, компаративный анализ, творческий диалог, моральный выбор, европейский контекст.

Nataliia Pereverten

**CREATIVE DIALOGUE BETWEEN UKRAINIAN AND FRENCH LITERATURE
(BASED ON THE WORKS BY YE. HREBINKA, HONORE DE BALZAC, V. HUGO)**

The article examines creative dialogue between Ukrainian and French literature based on the works by Ye. Hrebinka, Honore de Balzac, V. Hugo. In terms of comparative analysis of selected works of these writers it is shown common themes, problems, and fiction images in their literary heritage as well as the fact that Ukrainian literature has always been an integral part of European literature.

At the same time the author emphasizes that Ye. Hrebinka presents his own interpretation of themes, issues, images similar to French classics that proves the originality of Ukrainian literature.

Key words: moral values, comparative analysis, creative dialogue, moral choice, European context.

УДК 821.161.2-97

Ольга Питюр

**БОГОРОДИЧНІ ЧУДЕСА
У ВАСИЛІАНСЬКИХ ТВОРАХ БАРОКОВОЇ ДОБИ**

У статті автор досліджує структуру Богородичних чудес на прикладі творів отців василіян. Категорії «чуда» і «чудесного» проаналізовано на основі теоретичних праць С. Аверинцева, Жака Ле Гоффа. Особливу увагу приділено традиції використання мотиву чудесного в українській літературі давнього та барокового періоду. На прикладі збірок чудес «Гора Почаївська» (1793) анонімного автора та «Phoenix tertiatu redivivus...» (1684) Якуба Суші було проаналізовано структуру й функції чудес Богородиці. З'ясовано, що здійснює чудо чудотворний образ Богородиці (Богородиця — посередниця між Богом і людьми, тому енергію зіллення образ має від самого Бога).

У статті Богородичні чудеса досліджено в контексті їх ролі у часопросторі творів та символічного змісту. Зокрема, з'ясовано, що такі твори насичені числами, котрі виступають знаками, через які реальне життя пов'язувалося зі Священною історією. У структурі чудес виділено об'єкти чуда, проаналізовано причини його виникнення, результат здійснення чудесного. З'ясовано, що чудо у віруючих є органічною частиною щоденного життя і має не тільки позитивний, а й негативний зміст, тобто виконує функцію не лише зіллення, а й покарання. Викликає чудо все, що порушує звичний порядок життя людини, зокрема це стосується різноманітних хвороб, необхідності захисту або оборони, нападів ворогів та тих, хто бажає зла іконі або монастирю. Зникнення таких ситуацій барокова людина цілком вважала за чудо.

Ключові слова: чудо, чудесне, Богородиця, бароко.

Феномен чуда у релігійній системі посідає виняткове місце й має трансцендентну природу. Це видиме надприродне явище, яке здійснює живий бог заради того, аби вказати людині шлях до духовного вдосконалення [6, 56]. У літературних творах цей феномен знайшов особливе втілення, зокрема в епохи, що характеризувалися значним релігійним впливом. Особливе місце серед таких творів займають оповідання про чудеса Богородиці, що відбувалися від ікон Пречистої у різних куточках світу.

Мета статті — дослідити структуру та форму Богородичних чудес у василіянських творах барокової доби.

Об'єктом дослідження є василіянські твори, зокрема збірки чудес «Гора Почаївська» (1793)

анонімного автора та «Phoenix tertiatu redivivus...» (1684) Якуба Суші.

Пріоритетні завдання статті:

- визначити категорії «чуда» і «чудесного» у християнському світобаченні;
- окреслити дослідження чуда у давній українській літературі;
- проаналізувати структуру та функції чудесного у Богородичних василіянських збірниках барокової доби;

У світогляді теїзму С. Аверинцев визначає чудо як «зняття волею всемогутнього Бога-Творця покладених цієї ж волею законів природи, що наочно виявляє для людини владу Творця над його творінням, що стоїть за світом речей» [1, 498].